

ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ВІД СТІЙКОСТІ ДО РОЗВИТКУ

Ляшенко О.М.
доктор економічних наук, професор,
НТУУ "Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського"

*Economic security
is military security.*

*And without economic security,
you can't have military security*

Wilbur Ross¹

¹ <https://www.barrons.com/articles/yes-economic-security-is-national-security-1514600292>

Найновітніший етап світової історії багатьма експертами, науковцями, політиками визнаний як **початок гібридного світоустрою**. Такою назвою цей період має "завдячувати" світовій гібридній війні, яка докорінно змінила розуміння способів забезпечення національної безпеки багатьох країн світу.

«Хмара тегів», яка супроводжує **воєнно-економічну безпеку**, зазвичай складається з таких понять, як-от: оборонний бюджет, економічна реформа Збройних сил, економічні аспекти конверсії, економічні проблеми розвитку та впровадження технологій подвійного призначення та створення стійкого національного оборонно-промислового комплексу, економічні аспекти експорту зброї, економічні аспекти формування мобілізаційних та стратегічних резервів. Проте наразі наповнення цієї «хмари» активно збільшується.

**Період
першої хвилі
світової гібридної
війни
(2013—2017 рр.)²**

Початок протистояння України засобам гібридної війни з боку РФ. Поглиблення негативних тенденцій: у 2013 р. спад промислового виробництва та скорочення експорту спостерігалися у 17 регіонах, зменшення обсягів капітальних інвестицій – у 21 регіоні. Скорочення прямих іноземних інвестицій майже на третину. Уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати, раптова бідність, активні внутрішні переміщення населення, руйнування промислового потенціалу східних регіонів країни, розрив торгівельних зв'язків з ними і втрата ринків збуту.

² Ляшенко П. А. Управління економічним розвитком регіону на засадах протидії загрозам його соціальній безпеці. – К. ІЕПД НАН України. – 2018. – 23 с.

Одним з найбільш характерних проявів гібридної війни є **об'єднання перетворених на зброю і скерованих на руйнування критично важливих систем противника немілітарних засобів впливу** (інформаційних, гуманітарних, економічних, соціальних тощо) та об'єднання їх з класичними військовими методами ведення війни. Це змусило не лише європейські держави, але і США переглянути їх промислові, політичні, соціальні та економічні сфери, визначити зони їх уразливості, в також зміцнити і традиційні сфери військової сили.

Відтак **перед світовою економікою постав новий виклик, пов'язаний із балансуванням між економічними і воєнними інтересами задля забезпечення національної безпеки.**

Причиною виникнення гібридних загроз є докорінні зміни, які відбуваються у глобальному безпековому середовищі, та призводять до трансформації воєнного мислення, яке мотивується цілим рядом імперативів.

Причини змін воєнного мислення у країнах Заходу є різними: деякі з них кореняться у фінансових обмеженнях, інші впливають з бажання забути «військові переживання».

ЩО ДУМАЮТЬ УЧЕНІ?

У 2010 р. Beckley М³. перейнявся питанням, що робить деякі держави більш військово-потужними, ніж інші? Зокрема він зазначив: "Зростаючий обсяг досліджень свідчить, що певні "нематеріальні" фактори значно більше впливають на здатність країни переводити ресурси в бойову силу. Зокрема, останні дослідження стверджують, що демократія, західна культура, високий рівень людського життя, капітал і дружні відносини між цивільними і військовими підвищують військову ефективність. Якщо ці дослідження правильні, то військова сила не є такою, яка виключно або навіть переважно визначається матеріальними ресурсами, а також стримується або навпаки (*прим. автора*) великою частиною міжнародних відносин".

³ BECKLEY M. Economic Development and Military Effectiveness / The Journal of Strategic Studies Vol. 33, No. 1, 43–79, February 2010// Режим доступу : <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01402391003603581>

В Україні є така думка (Семененко О.М. Водчиць О.Г., Бойко Р.В., Кострач В.В. , Бердочник А.Д.):

"Стан воєнно-економічної безпеки держави характеризує можливість та готовність її забезпечувати економічні, соціальні, науково-технічні, інформаційні умови розвитку воєнно-економічного потенціалу (ВЕП) на рівні, який гарантував би воєнну безпеку країни, а також характеризує здатність військово-промислового комплексу (ВПК) України гарантувати задоволення військово-економічних потреб на рівні раціональної оборонної достатності".

Забезпечення воєнно-економічної безпеки є найважливішою функцією держави, яку супроводжує процес забезпечення воєнно-економічної безпеки охоплює систему взаємовідносин між господарчими суб'єктами щодо задоволення воєнних потреб суспільства та має на меті пошук оптимальних шляхів вирішення комплексу воєнно-економічних проблем.

Головною метою ВЕБ держави є всебічне задоволення потреб системи забезпечення обороноздатності держави у необхідних фінансових та матеріальних ресурсах на основі використання економічного потенціалу держави та можливостей воєноекономічного (воєнно-технічного) співробітництва України з іншими державами. Важливими напрямком зміцнення ВЕБ держави є зміцнення воєнно-економічного потенціалу держави.

Відповіддю на нові виклики і загрози для країн світу стає **зміцнення власного сектору безпеки, членство в системі колективної безпеки, тісна міжнародна співпраця.** При цьому держава, визначаючи свою оборонну політику і приймаючи рішення про членство в системі колективної безпеки, має враховувати ряд суперечливих чинників.

Аналіз військового виміру – показує, що широкомасштабне використання інноваційних технологій стало основою створення якісно нового покоління засобів збройної боротьби, зміни форм та способів ведення військових операцій. Виклики для воєнної безпеки країн визначаються відповідністю національних збройних сил особливостям сучасних воєнних конфліктів.

Основні аспекти воєнно-економічної безпеки - **захисний, наступальний, рівнозначний.**

Захисний аспект передбачає заміщення імпорту вітчизняними аналогами, насамперед в оборонних галузях народного господарства і зменшення їх залежності від імпорту.

Наступальний аспект передбачає комплекс заходів, спрямованих на нарощування і якісне покращання експортного потенціалу країни і посилення при цьому залежності від неї інших країн.

Рівнозначний аспект передбачає встановлення однакової залежності між країнами, що буде стримувальним чинником у спробах економічно розвинених країн використати зовнішньоекономічні зв'язки як специфічний тиск на менш розвинені країни. **Жодному з цих аспектів воєнно-економічної безпеки України поки що не приділяється належної уваги.**

Що можуть робити учені теоретики?

Увести поняття **міжнародної воєнно-економічної безпеки**, під якою розуміти систему міжнародних економічних відносин, заснованих на принципах узгодження національних економічних інтересів країн і симетричного дотримання загальновизнаних норм міжнародного права щодо недопущення застосування військових сил і здійснення воєнних операцій.

Водночас, воєнно-економічну безпеку у контурі світової гібридної війни слід розглядати крізь призму гібридних загроз⁴.

⁴ Ляшенко О. М. Міжнародна воєнно-економічна безпека у контурі світової гібридної війни : [manuscript]. International economic relations and prospect for national development: contemporary challenges and solutions ; monograph / editorial board: under the editorship of Prof. M.I. Fleychuk, Dr. U.A. Ganski, Prof. Kazlouski [and others]. Daugavpils : Daugava Print, 2018. — 368 p. (P. 231-238).

Найголовнішою загрозою не лише воєнно-економічній безпеці, але і глобальному безпековому середовищу в цілому, є формування ідеології, що збройний конфлікт може вестися швидко, дешево і ефективно, або принаймні без суттєвої військової присутності¹.

Протягом чверті століття незалежності **убезпечувальна здатність України зазнала суттєвих змін**. Отриманий у спадщину від радянського періоду розвитку мілітаризований хаос було подолано шляхом нищівної демілітаризації, негативні наслідки якої далися взнаки від самого початку збройної агресії з боку Росії. З середини 2014 року почався новий етап оборонозахисного розвитку України – вимушеної ремілітаризації, тобто відновлення збройних сил і воєнного потенціалу держави, яка раніше була роззброєна.

Глобальний індекс миролюбності (Global Peace Index) показує, що в минулому році кількість жертв збройних конфліктів по всьому світу виявилось найвищою за останні 25 років, а кількість біженців досягла максимуму з часів Другої світової війни, про це йдеться у звіті сіднейського Інституту економіки та миру (Institute for Economics and Peace).

Попри те, що Європа залишається найбільш мирним регіоном на планеті, експерти зазначають, що за останні п'ять років кількість терористичних атак у європейських країнах різко зросло. В Україні індекс миролюбності погіршився: країна перейшла до червоної категорії, зайнявши 156 місце з 162, тоді як у минулому році індекс становив 150 (жовта категорія).

Але Глобальний індекс мілітаризації країн Європи, «войовничий потенціал» України зростає.

ЯКИМИ МАЮТЬ БУТИ ПРАКТИЧНІ КРОКИ?

Для зміцнення національної безпеки України та подальшого використання позитивного впливу ремілітаризації на зміцнення воєнно-економічної безпеки необхідно⁵:

створити відповідне поле нормативно-правового забезпечення шляхом розробки і ухвалення Законів України: «Про оборонну промисловість (оборонно-промисловий комплекс) України»; «Про виробництво (імпортування) озброєння та військової техніки»; «Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами»; «Про комерційну таємницю»; «Про режим інвестування в оборонно-промислову сферу України», внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність» та «Про інтелектуальну власність»; підготовки законопроектів про державну підтримку компаній оборонної промисловості;

⁵ Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К. : НІСД, 2016. – 688 с.

ічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К. : НІСД, 2016. – 688 с.

здійснити ратифікацію міжнародних договорів з питань науково-технічної, технічної та виробничої кооперації у сфері виробництва озброєння й військової техніки та сталого розвитку ОПК;

формувати інтенсифікаційні важелі ремілітаризації, які можуть стати головною рушійною силою і джерелом високих темпів розвитку ОПК, оскільки переважаюча частина доданої вартості створюється за рахунок наукоємності (окрім видатних успіхів вітчизняних зброярів в сфері засобів протиповітряної оборони, ракетно-артилерійського озброєння, систем активного бронетанкового захисту, систем звукової локалізації пострілу, наразі слід зважити на інноваційні технології у галузі радіолокаційного обладнання, нелетальної зброї, засобів інформаційної і кібербезпеки тощо).

Таким чином, воєнно-економічна безпека стає одним з імперативів не лише національного розвитку України, але і багатьох інших країн, які є безпосередніми або опосередкованими гравцями на арені світової гібридної війни. Такі гравці або вже відчують, або знепокоюються стратегічними втратами, які можуть понести через загальну ситуативну обізнаність у питаннях зміцнення воєнно-економічної безпеки.

Отже, оскільки стійкість функціонування воєнного сектору України є один із драйверів зміцнення економічної безпеки та важелів сталого розвитку, маємо діяти. Кожен – зі своєю "зброєю".

Дякую і запрошую до дискусії.